

Mintautas Čiurinskas

ALBERTAS VIJŪKAS-KOJALAVIČIUS –
BIOGRAFAS

Anotacija. Straipsnio objektas – Alberto Vijūko-Kojalavičiaus parašyti biografiniai kūriniai, į kurios iki šiol nebuvo žvelgiama kaip į atskirą jo kūrybos sritį. Šie veikalai pradeda ir užbaigia Kojalavičiaus kūrybinį palikimą, publikuotą knygomis. 1645 m. Vilniuje išėjo jėzuito Lauryno Bartilijaus biografija (*De vita et moribus, R. P. Laurentii Bartilii, e Societate Iesu, liber unicus*), o 1673 m. ten pat – didelis mirusių Draugijos brolių koadjutorių biogramų rinkinys – *Trumpas Jėzaus Draugijos brolių koadjutorių paminėjimas (Pamiętka krotka braciej koadjutorow Societatis Iesu swiętobliwie zmárlych, z roznych teyze Societatis pisarszow zebrana, na dni, cálego roku rozłożona, ku zbudowaniu żyjących, do druku podana)*. Aptariama šių ir kitų su biografijos žanru susijusių tekstų vieta Kojalavičiaus kūryboje, svarbesnieji bruožai, žanro problemos, sąsajos su literatūrine tradicija, jėzuitų raštija ir savitumas.

Raktažodžiai: lietuvių literatūra (lotynų) – 17 amžius; biografija (literatūrinė forma); Albertas Vijūkas-Kojalavičius.

Šio straipsnio tikslas paprastas, tačiau, atrodo, naujas – apibūdinti Alberto Vijūko-Kojalavičiaus biografinę kūrybą. Tam medžiagos teikia išlikę jo raštai. Neteko matyti, kad kas nors iki šiol būtų pavadinęs Kojalavičių žymiu biografu LDK literatūroje, bet jis toks buvo. Taigi, nors jį žinome visų pirma kaip istoriką, teologą, vis dėlto biografiniai veikalai užima kiek netikėtai reikšmingą vietą jo palikime, ir tai iki šiol nebuvo akcentuota. Tačiau, kaip bus siekiama atskleisti

toliau, ir šioje – vienoje iš daugelio Kojalavičiaus kūrybinės veiklos sričių – dažnai dominavo bolandisto vardo verto istoriografo interesai, ypač vėlesniuojų gyvenimo periodu. Pastebėtinas ir dar vienas įdomus faktas: biografiniais kūriniais, galima sakyti, prasideda ir baigiasi Kojalavičiaus kūryba, bent jau publikuotieji veikalai.

Biografiniai Kojalavičiaus veikalai demonstruoja ir šio žanro sąsajas su istoriografija, hagiografija, ir akivaizdžius skirtumus, tiek kalbant apie kompoziciją, tiek apie literatūrinę funkcionalumą, tiek apie kūrybinius tikslus. Ieškant Kojalavičiaus kūrybos sąsajų su biografistika, įdomiai atsiskleidžia šio universalaus kūrėjo interesų dinamika, ryškėja naujos veikalų interpretacijos galimybės. Kartu aiškiai galima pamatyti, jog šis žanras turi savą nišą ne tik greta kitų žanrų, bet ir jėzuitų ordino raštijos visumoje.

Savitą grupę jėzuitų biografinėje raštijoje sudaro šventumu pagarsėjusių (tačiau oficialiai nebeatifikuotų) tos pačios Draugijos narių, konfratrų, biografijos. Tokia yra ir Kojalavičiaus *Viena knyga apie garbiojo tėvo Lauryno Bartilijaus iš Jėzaus Draugijos gyvenimą ir papročius*¹. Iš karto galima pasakyti, kad tai išsamiausias, neabejotinai literatūriniam biografijos žanrui priskirtinas Kojalavičiaus veikalas – tokią priklausomybę rodo jau pats pavadinimas. Knyga buvo išspausdinta Vilniuje 1645 m – tai pirmoji atskira Kojalavičiaus vardu išleista knyga².

Laurynas Bartilijus, gimęs Tarnuve 1569 m., gyvenimo pabaigoje buvo Lietuvos jėzuitų provincijolas; eidamas šias pareigas jis 1635 m.

¹ Albertas Vijūkas-Kojalavičius, *De vita et moribus, R. P. Laurentii Bartilii, e Societate Iesu, liber unicus*, auctore Alberto Wiuik Koałowicz Soc[ietatis] Iesu, Vilnae: Typis Acad[emiae] Societ[atis] Iesu, [1645]. Ankstesnė analizė: Mintautas Čiurinskas, „Tikrovės akcentai XVII a. LDK jėzuitų biografijose“, in: *Istorinė tikrovė ir iliuzija: Lietuvos dvasinės kultūros šaltinių tyrimai, (Vilniaus dailės akademijos darbai, [t.] 21)*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2003, p. 78–81; idem. *XVI–XVII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės biografistika*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2006, p. 160–166.

² Plg. Darius Antanavičius straipsnį „Alberto Vijūko-Kojalavičiaus spausdintų knygų bibliografija: mitai ir tikrovė“, in: Albertas Vijūkas-Kojalavičius, *Lietuvos istorijos įvairenybės*, d. 2, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004, p. 280, 287.

mirė Smolenske, pagarsėjo šventu gyvenimu ir amžininkų buvo laikytas kandidatu į šventuosius³. Kaipgi autorius sukomponuoja garsaus šventumu savos vienuolijos tėvo jėzuito gyvenimo aprašymą ir kokius momentus akcentuoja jo gyvenimo kelyje?

Kaip ir kitose panašiose asmenų šventą gyvenimą aprašančiose knygoose, santykį su tikrove moderuoja priešlapyje esanti aprobata bei paties autoriaus pareiškimas, jog, laikydamasis popiežiaus patvirtintų Šventosios Inkvizicijos dekretų, nenori teigti jokio aprašomojo asmens garbinimo ar priskirti jam šventumo šlovės, o tik siekia paskelbti savo veikalą taip, kaip publikuojami įvairūs pasakojimai papročiams gerinti, pridurdamas, kad surašytais dalykais reikia pasitikėti, nes tai padaryta su deramu kruopštumu (*diligentia*).

Pirmojo, įžanginio ir pratarmę atstojančio, skyriaus pradžioje nupiešęs visur savo pastangomis gamtos paslaptis atskleisti ir jomis pasinaudoti nenuilstamai besistengiančio žmogaus paveikslą, autorius retoriškai paklausia: „Kas galėtų pakęsti, jei pritrūktų mūsų uolumo, kai reikia iš tamsumų išplėsti ir ainių atminimui perduoti tai, ką garsiausi vyrai šlovingai įvykdė būdami gyvi? Juk šie dalykai ir nepalyginamai vertingesni, ir jais viešai pasinaudodami žmonės gali pelnyti gausiausių vaisių“⁴.

Po apibendrinamųjų filosofinių minčių, kuriose skamba biografinių kūrinių motyvacijos „bendrosios vietos“, – atminimo išsaugojimo siekis ir teikama vieša nauda skaitytojams, – nurodomas konkretnis tikslas, susijęs su aprašomąja asmenybe: nepaisant

³ Žr.: *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, opracował Ludwik Grzebień SJ, Kraków: Wyższa Szkoła Filozoficzno-Pedagogiczna Ignatianum; WAM, 1996, p. 28; *Słownik polskich teologów katolickich*, pod redakcją Hieronyma Eug. Wyczowskiego, t. 1, Warszawa: Akademia Teologii Katolickiej, 1981, p. 110–111.

⁴ *Quis igitur ferat diligentiam nostram desiderari? cum quae clarissimi viri laudabiliter in vivis egerunt, a tenebris vindicari, et ad posteriorum memoriam transmitti debent? Horum siquidem, et dignitas longe maior est, et fructus in publicos mortalium vsus amplissimus*, pacituota iš: Albertas Vijūkas-Kojalavičius, *De vita et moribus, R. P. Laurentii Bartilii*, p. 2–3.

užduoties keliamų sunkumų, papasakoti apie Bartilijaus gyvenimą, „nugyventą visiškai įvykdant vienuoliško gyvenimo reikalavimus“⁵.

Tačiau veikalas toli gražu nepradedamas nuo gyvenimo aprašymo, nuo gimimo. Autorius skuba įamžinti, išgelbėti tai, kas svarbiausia – aprašomojo asmens dvasinį palikimą. Juo labiau kad po ranka turėjo paties Bartilijaus paliktus asketinio, dvasinio turinio raštus, kuriais galėjo pasinaudoti ir siekė paskleisti plačiau. Todėl pradžioje randame savotišką Bartilijaus „autobiografiją“, parašytą poetine maldos-psalmės intonacija. Šis paties Bartilijaus tekstas pavadintas *Psalmus Vitalis, compendium vitae complectens* – „Gyvenimo [ar gyvybės] psalmė, kurioje pateikiama gyvenimo santrauka“. Biografijos pradžioje publikuojamas tekstas turi skaitytoją iš karto patraukti autentiškumu. Kartu tai rodo vieną iš esminių jėzuitų biografinės kūrybos bruožų: pasakojimas, kiek įmanoma, grindžiamas išlikusiais dokumentais ir liudijimais. Tas dokumentinio pagrindimo, patikimumo siekis autoriaus minimas ir įžanginiame skyriuje.

Iš karto norisi atkreipti dėmesį, kad knyga ne tik prasideda, bet ir baigiama paties Bartilijaus žodžiais bei tekstais, taigi jie kompozicijoje tarsi įrėmina Kojalavičiaus kuriamą pasakojimą ir herojaus portretą. Knygos pabaigoje publikuojami Bartilijaus sukurtų maldų, dvasinių praktikų, meditacijų tekstai, kurie bus svarbūs meditatyvinės, pasijinės, mistinės ar net liturginės religinės kūrybos LDK tyrėjams. Jie sutelkti į paskutinįjį, XVI skyrių, pavadintą *Exercitationes quaedam spirituales* („Kai kurios dvasinės pratybos“), tačiau užima didelę knygos dalį⁶ – nuo p. 148 iki pabaigos; taigi tas priedas sudaro beveik

⁵ *Ibid.*, p. 3.

⁶ Iš skyriaus pradžioje įdėto paaiškinimo sužinome, kad tai tik maža dalis panašaus kūrybinio Bartilijaus palikimo, kurį Kojalavičius planavo pateikti antrojoje knygoje, tačiau dėl pateisinamų priežasčių negalėjęs to padaryti ir, kad visai jų neatimtų iš skaitytojo, į šią knygą sudėjęs tik kai kurias trumpesnes „dvasines pratybas“: *Destinaueram altero libro complecti varias eius Exercitationes spirituales; verum iustis de causis id praestare non potui: ne tamen omnes religioso Lectori subtraxisse, merito incuser; aliquas saltem subijciam e breuioribus quae legentis quoque vsui servire queant, žr.: ibid.*, p. 148.

trečdalį. Šie Kojalavičiaus surinkti tekstai yra tarsi aprašomo asmens pamaldumo Dievui, Švč. Mergelei Marijai, šventiesiems, net ir angelams iliustracijos bei įrodymas, o kartu maldų pavyzdžiai, išsaugomi ateities kartoms. Taigi dvasinis palikimas – svarbus, net būtinas, ir integralus dėmuo jėzuitiškoje konfratų gyvenimo aprašymo sampratoje. Tai matome ir trumpuose mirusių jėzuitų gyvenimo aprašymuose, rašytuose ir saugotuose pagal Jėzaus Draugijos nuostatus, ir Kojalavičiaus kūrinyje *Trumpas paminėjimas*, aptarsimame vėliau. Čia įdomu pastebėti, kad XI skyriuje aprašęs Bartilijaus mirtį, Kojalavičiaus dar kartą randa progą įterpti ir publikuoti paties Bartilijaus tekstą – visą gyvenimą aprėpiantį ir jo mistinę (auto)refleksiją perteikiantį dvasinį testamentą su pradžioje įvardytomis pagrindinėmis gyvenimo (visų pirma – vienuoliško) datomis, tolesniu savojo tikėjimo ir dėkingumo Dievui išpažinimu, baigiamą malda⁷.

Tikrasis biografinis pasakojimas šioje knygoje žodžiais *Natus est Anno D. 1569* ir t. t. prasideda tik trečiajame skyriuje, 16-tame knygos puslapyje (iš viso knyga turi 214 puslapių). Visas Kojalavičiaus sukurtas gyvenimo aprašymas – biografinė knygos dalis – tiesą sakant, telpa į skyrius nuo III iki XV (iš viso 13 iš 16 įvairaus ilgio skyrių). Tačiau anaipol ne visuose iš jų nuosekliai pasakojama apie gyvenimo įvykius. Veikalo tekstas aiškiai padalytas į dvi dalis. Tai, ko dažniausiai tikimės, imdami į rankas biografiją, t. y. tam tikra, dažniausiai chronologiškai nuoseklia, tvarka papasakoti gyvenimo faktai, teužima 7 skyrelius (III–IX) arba apie 80 puslapių (nuo 16 iki 95).

Kas akcentuojama šiame biografiniame pasakojime, gerai atskleidžia skyrelių pavadinimai: III – „Kilmė, mokslai, tapimas vienuoliu“ (toliau daug dėmesio skiriama „romėniškajam“ Bartilijaus gyvenimo laikui.); IV – „Piligriminė kelionė į Italiją“; V – „Loreto šventovės aplankymas“; VI – „Viešėjimas Romoje“ (po šio skyriaus prasideda vykdytų pareigų aprašymas – savotiškas jėzuito *cursus honorum*);

⁷ *Ibid.*, p. 75–79.

VII – „Įvairios pareigos, kurias gerai vertinamas vykdė provincijoje“;
VIII – „Jo vadovavimo būdas“. Baigiant atskirai – IX skyriuje – ap-
rašoma jo mirtis.

Akivaizdu, kad ne visiems gyvenimo laikotarpiams skiriama vie-
nodai dėmesio. Suprantama, pavyzdžiui, kad mažai kalbėta apie vai-
kystę, nes ir žinių apie tai buvo nedaug teišlikę. Tačiau kyla klausimas,
kodėl ganėtinai smulkiai pasakojama apie kelionę į Romą ir buvimą
ten? Skaitydami ne kartą randame minimą sekimą ordino įkūrėjo
šv. Ignaco Lojolos pavyzdžiu. Tai liudija siekį imituoti šio šventojo
gyvenimą, modeliuoti kiekvieną karjeros ar gyvenimo posūkį pagal
jėzuitų dvasingumo reikalavimus, o aprašomosios kelionės atkartoja
autobiografinių Lojolos kūrinių motyvus. Kartu šiuo epizodu puikiai
eksponuojama tai, kas užsibrėžta kaip minėtas biografijos tikslas –
pateikti gyvą individualaus ir kartu idealaus vienuoliško gyvenimo
pavyzdį. Čia nepateikdami detalios analizės galime konstatuoti, kad
toks siekis ir atrankos metodas ryškus ir kitose biografijos dalyse.
Krenta į akis, kad asmeninis dvasinio tobulumo siekimas verčia jauną
jėzuitą pasitikėti vien Dievu ir nekreipti dėmesio į materialines, prak-
tines aplinkybes. Jo sprendimas kelionės metu naudotis tik išmalda
surinktomis lėšomis ir kita iš aplinkinių malonės gaunama parama
(kaip darydavęs šventasis Ignacas) kertasi su vyresnybės nuomone,
ir tik provincijolo įsikišimas priverčia paimti būtiniausius kelionei
pinigus. Bet kitų maldingų nuostatų negali pakeisti nei numatomi
sunkumai, nei nepritariami aplinkinių žvilgsniai, ką jau kalbėti apie
kūno silpnumą ar keliavimo vargus. Kiekvienos dienos žygis tokioje
kelionėje tampa dvasine pergale, įveiktas kelias iki naujo miesto ir galų
gale iki pat Romos – ypatingu Dievo paramos ženklų. Skaitant apie
kelionės po įvairias Europos vietas detales, iš paties Kojalavičiaus
užuominų apie Bartilijaus rašytas pastabas ir dėl viso gerai paremto
pasakojimo apie dalykus, kurie negalėjo būti nei išgalvoti, nei atsime-
nami iš kokių nors liudininkų žodinių pasakojimų, peršasi mintis,
kad Kojalavičius turėjo šiuose skyriuose pasinaudoti paties Bartilijaus

užrašais ar kelionės dienoraščiu. Vargu ar toks tekstas bus atrastas, todėl ir mintis apie jo egzistavimą kol kas liks hipotezė.

Biografinį pasakojimą, atitinkantį ir mūsų šiuolaikinį biografijos supratimą, pabaigęs herojaus mirties aprašymu, autorius daro aiškų perskyrimą, cezūrą: „Kai jau pabaigiau aprašinėti geriausiojo Tėvo žemiškąjį gyvenimą, sekdamas laiko ir įvairių pareigų tarpais, visur nuroydamas tai, kas buvo būdinga tarytum atskiriems jo žingsniams, noriu dabar mintimis sugrįžti atgal ir surinkti tai, kas dėl nuolatinio [dvasinio] lavinimosi buvo bendra įvairiais metais ir būnant įvairiose pareigose“⁸.

Autorius vėl kreipia žvilgsnį į tai, kas jam atrodo labiausiai brangintina, išsaugotina – jam rūpi ne tiek veiklos faktai, gyvenimo detalės (tarp kurių galėjo būti ir netinkamų ar nereikalingų kuriant idealų portretą), aplinkybių tikslinimas, net ne Barokui įprastas pakartotinis dorybių aukštinimas, kiek dvasinės biografijos liudijimai ir patirtis – tai, kaip Bartilijus buvo įpratęs savo pamaldumą Aukščiausiam Dievui liudyti⁹. Vienas iš būdų tai atskleisti – *per exempla*, todėl konkrečiais gyvenimo įvykiais remiamasi tik kai prireikia iliustruoti dvasines vertybes. Tokių konkretesnių detalių nemažai jau chronologiniame gyvenimo aprašyme, kur visos jos taip pat nėra atsitiktinės – iliustruoja gyvenimo ir papročių šventumą, nuolatinį tobulumo siekį. Šitoks pasakojimo metodas ryškus ir tolesnėje Bartilijaus gyvenimui skirtoje knygos dalyje, skyreliuose nuo X iki XV. Ši dalis atitiktų visos knygos pavadinimo žodį *mores* (papročiai), o galima pridurti – *mores sancti*.

XII skyriuje pateikiami t. Bartilijaus rūpinimąsi artimu iliustruojantys pavyzdžiai. Vienas iš jų – kaip šv. Ignaco dvasinėmis pratybomis

⁸ *Ubi iam mortalem optimi Patris vitam ad metam deduxi, per vestigia aetatis ac officiorum variorum, ubique ea indicando, quae propria singulis veluti passibus erant: lubet nunc rursus mente regredi, et ea colligere, quae omnibus annis ac officiis, non interrupta exercitatione, communia fecerat, žr.: ibid., p. 80.*

⁹ *Inter quae, imprimis occurrunt ea, quibus religionem pietatemque suam, in Supremum Numen testari solitus est, žr.: ibid.*

pakeitęs dvaro aplinkos pagadintą, karingą bajoro Jono Radoševskio gyvenimą. Aprašius šį įvykį priduriama: *Huius veluti notioris apud omnes exempli, distincte placuit meminisse* („Šį pavyzdį norėjosi atskirai paminėti kaip visiems neblogai žinomą“)¹⁰. Taigi faktų, kuriuos būtų galėjęs surašyti autorius, buvo daugiau, o vienas iš kriterijų, pagal kuriuos jie pasirenkami ir įtraukiami į pasakojimą – tai, kad jie turi būti reikšmingi, pagarsėję, kurių jau negalima atsieti nuo herojaus palikto atminimo apie save. Šiame skyrelyje paminėti ir paties Bartilijaus spausdinti ar rankraščiais plitę religinio didaktinio pobūdžio, religinės ar maldos poezijos veikalai¹¹. Šalia yra ir gražus pasakojimas apie *ignotum rusticum* – nepažįstamą kaimietį, sutiktą kelyje¹²: važiuodami į provincijos susirinkimą Polocke, kartą jėzuitai sutiko nepažįstamą kaimietį, nežinantį, ką daryti, nes jam kelyje buvo apvirtęs šieno prikrautas vežimas, kurio ir pats nepajėgė pakelti, ir jokių pagalbininkų aplink nebuvo. Tėvas Laurynas Bartilijus, šokęs iš savosios karietos, linksmai (*alacriter*) savo pečiais ėmėsi padėti kelti vežimą. Stebėdamiesi tokia artimo meile kiti rimti tėvai, kelionės beūdrai (kaip pasakyta – *graves patres*), jo pavyzdžiu atsikratę tuščio gėdos jausmo, taip pat atėjo į pagalbą.

Mažiau išorės įvykių XIII skyriuje, pavadintame „Tobulas savęs paties įveikimas“, bet autoriaus metodas – atskleisti papročius konkrečiais pavyzdžiais – ir čia mums duoda galimybę patirti įsimintinų kasdienio gyvenimo detalių. Iš nusižeminimo tėvas Laurynas Bartilijus noriai plaudavęs dubenėlius virtuvėje net būdamas rektorius ir provincijolas; keliskart per metus, net eidamas pareigas, apsilvildavęs sudėvėtą ir sulopytą drabužį, valgomajame bučiuodavęs kojas, kartais plaudavęs nuošalesnes namų vietas ar kėdes ir t. t. Būtent šiame skyriuje smulkiai aprašomos paskutinėmis gyvenimo dienomis jam

¹⁰ *Ibid.*, p. 118. Taip pat plg. p. 104.

¹¹ *Ibid.*, p. 120.

¹² *Ibid.*, p. 121.

ligos teiktos kančios ir mirtis, tuo pabrėžiama, kad jas, kaip ir anks-
tesnes ligas, iškentęs ramiai, dėkodamas Dievui, o mirtį pasitikęs su
džiaugsmu ir viltimi.

Hagiografinių gyvenimo aprašymų, kurie baigdavosi stebuklų
sąrašais, pavyzdžiu paskutinis (XV) biografijos skyrelis skirtas, saky-
tume, kitai – antgamtiškai ir neverifikuojamai – tikrovei. Atsiranda
stebuklinis biografijos dėmuo. Atsižvelgiant į knygos pradžioje esantį
jau minėtą autoriaus liudijimą, su tam tikru atsargumu skyrius pava-
dintas taip: „Kai kurie įvykiai, kurie atrodo stebėtini“ (*Euentus qui-
dam, qui speciem admirationis habent*). Jį pradėdamas Kojalavičius dar
sykį pasako svarbią mintį, kuri padeda suvokti jo rašomos biografijos
tikslą: „Iki šiol turėjau tai, ką žinojau apie t. Lauryno Bartilijaus gy-
venimą ir papročius, ką kaip pavyzdį ir žinią norėjau paskelbti tiems,
kas žmogaus nepažinojo“¹³. Tačiau jo kai kas teiravosi, „ar jis ko nors
stebėtino, antgamtiško neįvykdęs gyvenime ar jau miręs“ (*num supra
naturae vim, aliquid admirandi in vita, aut mortuus, patrauerit?*)¹⁴.

Kaip tokie stebėtini įvykiai aprašoma, kad kelis kartus pasirodęs
sapne t. Laurynas Bartilijus liepęs grąžinti iš jo kapo asmeniniam
gerbimui paimtą plaukų sruogelę. Pateikiami keli kiti „stebuklų“
pavyzdžiai: kaip aukodamas Mišias išgėrė Kristaus kraują su ten
netikėtai įkritusiu voru, kurį su Dievo pagalba, po to, kai pasitraukė
nuo altoriaus, lengvai iščiaudėjo; jį matę maldoje Šv. Jono bažny-
čioje pakilusį nuo žemės. Įdomu, kad Motiejui Kazimierui Sarbie-
vijui, buvusiam dar naujokyno mokiniu, jis išpranašavo vėlesnę šio
iter Romanum – kelionę į Romą, įvykusią tik po daugelio metų¹⁵.
Nesvyžiuje melddamasis pamatė į kolegiją dangumi keturkinkės

¹³ *Ibid.*, p. 138–139.

¹⁴ *Ibid.*

¹⁵ Įdomu, kad Bartilijus, būdamas instruktorius, vadovavo Sarbievijaus atlie-
kamam terciatui Nesvyžiuje, kai šis, vėluodamas tris mėnesius, 1625 m. rudenį,
grįžo iš Romos. Kadangi artimai pažinojo Sarbievijų, reikšminga yra tuo metu
Bartilijaus parašyta ir išlikusi poeto charakteristika. Žr.: Paulius Rabikauskas,
„Sarbievijus Romoje“, in: idem, *Vilniaus akademija ir Lietuvos jėzuitai*, sudarė Liu-
das Jovaiša, Vilnius: Aidai, 2002, p. 483–484.

atempiamą vežimą ir iš to vaizdo suprato, kad tais metais iš Draugijos išstos keturi tos kolegijos nariai; taip ir įvyko. Kitus po jo mirties Smolenske įvykusius stebuklus Kojalavičius atsisako pateikti, nes iki šiol nebuvo galima iširti jų tikrumo (*quia certitudinem hactenus examinare non licuit*)¹⁶. Na o visas biografijos tekstas, kaip minėta, baigiamas tarsi priedu – meditacinės paties Bartilijaus kūrybos, jo kurtų maldos praktikų tekstų publikacija.

Didelį Kojalavičiaus dėmesį biografijos žanrui, visų pirma hagiografinėi biografijai, ankstyvajame kūrybos laikotarpyje, tais pačiais 1645 metais, liudytų ir vienas jam priskiriamas vertimas iš italų į lenkų kalbą: *Życie Xdza Franciszka Kaietana S.I.: Z włoskiego na język polski przełożone*, [Wilno: Druk Akad. Soc. Iesu?], 1645¹⁷. Deja, kalbant apie šią knygą reikalas lieka neaiškus, jos tekstas nežinomas. Negalime nieko pridurti prie to, ką, kritiškai aptardamas išleistus Kojalavičiaus veikalus, mini Darius Antanavičius: kad apie knygą žinoma tik iš bibliografinių aprašų nuo XVIII a., jos niekas nėra matęs ir jos egzistavimas nėra patvirtintas faktas¹⁸. Panašu (bet neįrodyta), kad tokios knygos nebuvo.

Senosios Lietuvos raštijos palikime reikšmingą vietą užima šiuo metu moksliniuose tyrimuose aktualizuotas¹⁹ Kojalavičiaus istorinis darbas apie Bažnyčią LDK – „Ivairenybės apie Bažnyčios būklę Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“ (1650)²⁰. Jame matome ir

¹⁶ Albertas Vijūkas-Kojalavičius, *De vita et moribus, R.P. Laurentii Bartilii*, p. 147.

¹⁷ Aprašyta pagal: XVII a. Lietuvos lenkiškos knygos=Polska ksiązka na Litwie w XVII w.: Kontrolinis sąrašas, parengė Marija Ivanovič, Vilnius: Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka; Bibliografijos ir knygotyros centras, 1998, p. 84. Taip pat žr.: Karol Estreicher, *Bibliografia Polska*, t. 19, Kraków: Czcionkami drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego, 1903, p. 404.

¹⁸ Darius Antanavičius, *op. cit.*, p. 280, 288.

¹⁹ Turime galvoje nesena veikalą leidimą: Albertas Vijūkas-Kojalavičius, „Ivairenybės apie Bažnyčios būklę Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštijoje“, in: idem, *Lietuvos istorijos įvairenybės*, d. 2, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2004, p. 8–275.

²⁰ Albertas Vijūkas-Kojalavičius, *Miscelanea rerum ad statum ecclesiasticum in Magno Lituaniae Ducatu pertinentium*, collecta ab Alberto Wiiuk Koiłowicz Societ. Iesu, S. Theol. Doct. Almae Uniuersitatis Vilnensis Procellario, et Ordinario S. Theol. Professore vulgata Superiorum permissu, Vilnae: Typis Academicis, 1650.

skyrius, kuriuose pateikiami trumpi žymesnių asmenų gyvenimo duomenys, kai kuriais atvejais priartėjantys prie gyvenimo aprašymo. Apskritai istorinio žinyno pobūdis atsispindi ir šiuose tekstuose – jie yra glausti, dažnai apsiribojantys kilmės, pareigų nurodymu, trumpa charakteristika. Kartais jie baigiami bibliografinėmis nuorodomis į kitus leidinius, kuriuose aprašomu klausimu galima pasiskaityti plačiau, o kartais aptariamų asmenų paminėjimą pertraukia trumpesni ar ilgi istoriografiniai ekskursai, skaitytojui suteikiantys aktualios istorinės informacijos²¹.

Duomenys apie išskilesnius asmenis pateikiami jau pirmajame knygos skyriuje, kuriame aptarti „Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės globėjai“. Minimi 8 lotynų apeigų šventieji ir palaimintieji, o graikų apeigų – net 11! Didžiausios apimties tarp pastarųjų – neseniai beatifikuoto pal. Juozapo Kuncevičiaus biografinis portretas. Tuo metu jau buvo paskelbtos pirmosios išsamesnės šio pirmojo Rytų apeigų katalikų šventojo biografijos²², o Kojalavičius taip pat jam akivaizdžiai simpatizuoja ir savo knygos tekste skiria daug vietos.

Labai įdomus veikalo skyrius „Žinios apie kai kuriuos vyrus, po mirties pagarsėjusius šventumu Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“²³. Iš viso jame aptariami 9 šventumu garsėję asmenys. Bene žinomiausias iš tų tekstų – vaizdinga, įkvėpta t. Andriaus Rudaminos biograma. Be šios, platesnės yra Žemaičių vyskupo Merkelio Giedraičio ir Juozapo Benjaminio Rutskio, unitų Kijevo metropolito, biogramos. Reikia pasakyti, kad dėl Kojalavičiaus autoriteto vėlesnėje unitų raštijos tradicijoje ši trumpa šventumo šlove po mirties garsėjusio Rutskio biograma buvo branginama, rankraštiniuose kodeksuose išliko perrašyta šalia kitų unitams svarbių Rutskiui skirtų biografinių

²¹ Pvz., ilgokas Livonijos istorijos intarpas apibūdinant Vendo vyskupiją ir prieš pateikiant duomenis apie tos vyskupijos vyskupus: Albertas Vijūkas-Kojalavičius, *Miscellanea*, p. 92–98.

²² Mintautas Čiurinskas, „XVII a. unitų literatūros bruožai: biografiniai kūriniai Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“, in: *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 26, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2008, p. 185–194.

²³ Albertas Vijūkas-Kojalavičius, *Miscellanea*, p. 92–98.

tekstų²⁴. Įdomu, kad formuodamas Bažnyčios vienybės LDK viziją, be „modernių“ laikų unito, autorius išaukština ir Kijevo metropolito Izidoriaus, XV a. pirmoje pusėje pasižymėjusio Bažnyčios vienijimo darbe ir dalyvavusio sudarant Florencijos uniją, nuopelnus.

Duomenys apie atskirus asmenis pateikiami dar keliuose šio veikalų poskyriuose ar skyriuose: skyriuje apie LDK vyskupijas (*Episcopatus per provincias Magni Ducatus Lituaniae*) – vyskupų sąrašai su jų nuopelnais; skyriuje „Mecenatai, ypač pasitarnavę skatinant mokslus Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje“ (*Maecenates qui rem litterariam in Magno Ducatu Lituaniae singulariter promoverunt*) – paminėti 25 valdovai ir didikai. Tarp jų bene labiausiai išskiriami Jonas Karolis Chodkevičius ir Leonas Sapiega, o „už borto“ paliekami mokslingi protestantai – „eretikai ir schizmatikai“, „nenusipelnę Tėvynės padėkos“²⁵. Savo knygą jėzuitas Kojalavičius baigia jėzuitų, išsilavinimu garsinusių Vilniaus akademiją, sąrašu, – randame pateiktus 34 iš jų duomenis. Krenta į akis, kad tarp jų taip pat paminėtas Laurynas Bartilijus, kuriam skiriamos kuklios 4 eilutės, tačiau jose lieka nepaminėta net mūsų aptarta paties Kojalavičiaus parašyta ir išleista biografinė knyga apie Bartilijų.

Taigi parašęs pirmą biografinį veikalą apie Bartilijų ir išleidęs jį atskira knyga, Kojalavičius toliau nėjo šiuo – biografijų rašymo – keliu. Jį palikęs, dėmesį nukreipė link įvairių kitų kūrybos sričių, kuriose dominavo istoriko interesai. Biografiniai duomenys tiek ką tik aptartose *Ivairenybėse*, tiek kituose veikaluose atsispindi tik kaip pagalbiniai istoriniame tekste. Biografinių motyvų galėtume ieškoti Kojalavičiaus veikale *Radvilų fastai*²⁶, tačiau juose esama daugiau kitų prozos žanrų

²⁴ Plg.: Mintautas Čiurinskas, „Tarpkonfesinė sąveika ir tikybinio identiteto paieškos Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI a. pab.–XVII a. I pusėje: akcentai Rapolo Korsako „Juozapo Benjamino Rutschio gyvenime“ (1640)“, in: *Literatūra*, 2006, Nr. 48 (7), p. 38.

²⁵ Plg.: Albertas Vijūkas-Kojalavičius, *Miscellanea*, p. 120.

²⁶ Albertas Vijūkas-Kojalavičius, *Fasti Radiviliani gesta illustrissimae domus ducum Radziwiłł compendio continentes*, auctore Alberto Wiiuk Koialowicz Soc. Iesu sacrae theologiae doctore, eiusdemque in Universitate Vilnensi ordinario professore, Vilnae: Typis Academicis Soc. Iesu, 1653.

įtakos. *Radvilų fastai* sujungė literatūrinės genealogijos ir istorinės santraukos (*compendium*) galimybes, leidusias įamžinti ir išaukštinti giminės atstovų užimtas pareigas (*honores*) ir žygius (*res gestae*).

Išlikusį susidomėjimą biografijos žanru rodytų tarp Kojalavičiaus raštų minimas 1666 m. išėjęs verstinis veikalas *Compendium vitae Alphonsi Rodriguez Soc. J. e hispanico*, Vilnae: Typis Acad. S.J., 1656²⁷. Antanavičiaus duomenimis, tai yra lotyniškas kitos knygos, Vilniuje pasirodžiusios lenkų kalba 1666 m., pavadinimas: *Krótkie opisanie poźycia i cnót wielebnego brata Alfonsa Rodrigweza*²⁸. Šios knygos egzempliorių Lietuvos bibliotekose nėra. Galima tik pasakyti, kad Kojalavičiaus ir šio veikalas tam tikrą ryšį (galbūt ir vertimo autorystę) rodo, bet kol kas neįrodo, labai išsamiai Kojalavičiaus aprašytas A. Rodriguezo gyvenimas vėliau, 1673 m., išleistame *Trumpame paminėjime* (p. 343–355) – paskutiniajame Kojalavičiaus veikalas, kurio sąsajas su biografijos žanru verta aptarti netrukus.

Biografiniai Kojalavičiaus interesai įdomiai transformavosi jo kūrybiniam gyvenimui priartėjus prie pabaigos. Telkiamasi ne į vienos asmenybės išsamų aprašinėjimą, bet į galbūt istoriko prigimčiai artimesnį siekį išsaugoti kuo didesnės šventumu ir veikla pasižymėjusių tikėjamų brolių jėzuitų grupės duomenis, jų gyvenimo pėdsaką, dvasingumo pavyzdį (*exemplum*), atminimą (*memoria*).

Artėjant gyvenimo saulėlydžiui, Kojalavičius parengia analogų LDK literatūroje neturintį veikalą – *Trumpą šventai numirusių Jėzaus Draugijos brolių koadjutorių paminėjimą*²⁹. Juo taip pat atiduodama

²⁷ Aprašyta pagal: Karol Estreicher, *op. cit.*, p. 399.

²⁸ Žr.: Darius Antanavičius, *op. cit.*, p. 283. Visas veikalas bibliografinis aprašas: Albertas Vijūkas-Kojalavičius, *Krótkie opisanie poźycia i cnót wielebnego brata Alfonsa Rodrigweza zakonnika Societatis Jesu, hiszpańskim ięzykiem wydane w Maioryce R. 1627 dnia 30. kwietnia*, W Wilnie: W Drukarni Akademiej S.J. R., 1666. [28] p., 4°. Aprašyta pagal: Aleksandra Witkowska, Joanna Nastalska, *Staropolskie piśmiennictwo hagiograficzne: Bibliografia hagiografii staropolskiej*, t. 2, Lublin: Wydawnictwo KUL, 2007, p. 87.

²⁹ Albertas Vijūkas-Kojalavičius, *Pamiętka krotka braciej koadjutorow Societatis Jesu swiętobliwie zmártych, z roznych teyze Societatis pisarzow zebrana, na dni, całego roku rozłożona, ku zbudowaniu żyjących, do druku podana*, przez X. Woyciecha

duoklė savajai vienuolijai. Kartu Kojalavičius šiame veikale realizuoja krikščioniško nuolankumo sumanymą, turintį ir dvasinio testamento reikšmę – pagarbą parodo žemiausiam vienuolijos „luomui“, paprastiesiems, dažnai net neraštingiems broliams, tuo išskeldamas ir skatindamas jų šventą ir vienuolijai būtiną veiklą.

Trumpo paminėjimo, kuri sudaro labai įvairios brolių koadjutorių biogramos, čia neaptarinėsime teksto analizės požiūriu, tačiau pateiksime pastabų apie bendrą veikalo pobūdį platesniame jėzuitų ir LDK raštijos kontekste. Dariaus Kuolio apibūdinimu, šis veikalas tarsi pratęsia idealiai pamaldžių Lietuvos žmonių galeriją, pateikiamą *Ivairenybėse*: „Šiame veikale tauriausių tautos asmenybių greton iškeliami nusižeminę prastuoliai“³⁰. Orientacija į šią vienuolių grupę Draugijoje, be abejo, liudija esminį siekį įgyvendinti jėzuitų dvasingumo idealus praktikoje. Kadangi apibūdinant Jėzaus Draugiją įprasta pabrėžti, kad jėzuitų ideologijos prioritetai yra mokslas ir misijos plečiant katalikybės ribas, reikia pažymėti, kad ne mažiau dėmesio Draugija skyrė apaštalavimui liaudyje ir net tarp prastuomenės bei atstumtųjų; taip pat pasiaiškinti, kokios kitos paskatos galėjo lemti būtent tokio unikalios LDK raštijos veikalo atsiradimą – bent keletą svarbiausių aplinkybių ir žanrinių aspektų.

Trumpo paminėjimo teksto žanrinės specifikos nesuprasime, jei neturėsime galvoje Jėzaus Draugijos „vidaus naudojimui“ skirtų raštų, taisyklėmis nustatytos jų reglamentacijos, neabejotinai dariusios įtaką ir visai jėzuitų raštijos tradicijai. Keldami klausimą, kokia iš tiesų šio veikalo paskirtis, jį galime suprasti keleriopai. Galime apibūdinti kaip minėtą „pavyzdžių galeriją“ ir įžvelgti, kad čia palikęs pėdsaką siekis pateikti kuo daugiau *exempla*: Draugijos bendrabrolių gyvenimo paliktų pavyzdžių. Jie buvo reikšmingi pritraukiant naujokus, demonstruojant Draugijos dvasingumą, jo nulemtą požiūrį į

Wiiuka Koiłowicza Societatis Iesu, W Wilnie: W Drukárni Akadémickiej Societatis Iesu, 1673.

³⁰ Darius Kuolys, *Asmuo, tauta, valstybė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istorinėje literatūroje*, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1992, p. 188.

vienuolijos broliukų triūsą bei gyvenimą, Draugijos teiktas galimybes jų kelyje link šventumo.

Tai daugiausia yra akcentuojama Kojalavičiaus parašytoje pratumėje. Tačiau ji autoriaus skiriama ne tiek visiems skaitysiantiems, kiek, visų pirma, patiems broliams koadjutoriams³¹. Taigi autorius tarsi susiaurina knygos skaitytojų ratą iki Jėzaus Draugijos ribų, net iki šios vienos Draugijos dalies, kuriai demonstruojamas aukštas jos vertinimas ir dvasinis bendrumas su ja, krikščioniška meilė, bendrabroliška vienybė. Bet tai oficialusis tekstas, kurį lemia dar ir pratumėse įprastai rodomas autoriaus kuklumas, o iš tiesų plati knygos apimtis rodo ne tik pasaulinį Draugijos išplitimą, bet ir veikalo universalumą – iš viso, remiantis veikalo gale esančia rodykle, jame pateikiamos 505 įvairiausių šalių jėzuitų biogramos. Jos yra skirtingo ilgio – nuo vienos pastraipėlės iki, pavyzdžiui, ilgesnių ispanų ar kitų tautų jėzuitų biografijų (ispanas *Fránciszek á Willáregali* – 8 p. (p. 12–20); ispanas *Ludwik Ruiz* – 10 p. (p. 30–39); *Illelfonsus Lopez* – 3 p. (p. 39–42); anglas *Wilhelm Brunus* – 6 p. (p. 268–273), airis *Dominik Kolin* – 6 p. (p. 338–343); ispanas *Alfons Rodrygwez* – 15 p. (p. 343–355)).

Veikalas apibūdinamas ir kaip hagiografinis³². Su hagiografija jį sieja bendriausieji dalykai, pavyzdžiui, po knygą pradedančio savo liudijimo (*Protestacya autora*), labai panašaus į matytą Bartilijaus biografijoje ar kituose biografiniuose leidiniuose, Kojalavičius dar įterpia porą citatų, kuriose kalbama būtent apie šventųjų, šventumu pasižymėjusių žmonių gyvenimo pavyzdžio reikšmę. Tai šv. Ambraziejaus mintis – „Šventųjų gyvenimas kitiems yra gyvenimo matas“, ir ištrauka iš šv. Izidoriaus Peluziečio laišku: „Kadangi žinoma, jog garsūs senovės žmonių darbai, jei yra dažnai pasakojami, teikia nemažos naudos, nuolat susibūrimuose ir pokalbiuose kelkime į viešumą

³¹ Apie tai kalbama pratumėje: „Przedmowa Autora do Bráciey Koadiutorow Societatis Iesu“, *Pamiątká krotka*, I. A² r–[A³ r].

³² Eugenija Ulčinaitė, Albinas Jovaišas, *Lietuvių literatūros istorija: XIII–XVIII amžius*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2003, p. 267.

jų nuostabius žygius. Nes daugelis dvasios ligų, tiek slaptų, tiek aki-vaizdžių, iš to gali gauti paruoštų ir tinkamų vaistų³³.

Kadangi autorius oficialioje *Protestatio* išsiginą ambicijų teigti aprašomų brolių šventumą (išskyrus atvejus, kai jie Bažnyčios jau paskelbti palaimintaisiais ar šventaisiais), o daugiau akcentuoja dvasinę jų gyvenimo pavyzdžių naudą, šis veikalas turbūt pirmiausia yra dvasiniai skaitiniai, rašyti išties sielovados tikslais³⁴. Juos hagiografijai priskirti galėtume tik suprasdami pastarąją plačiausia prasme – nes *Trumpo paminėjimo* objektas išties ne pasakojime atkuriamas visas gyvenimas, o tik „išliekamoji jo vertė“ – pademonstruoti šventumo pavyzdžiai ar net vienas kitas ryškiausias tai rodantis poelgis, posakis, įprotis, maldingumo praktika ar pan.

Akivaizdi ir atminimo funkcija, deranti su Bažnyčios gyvų ir mirusiųjų „šventųjų bendravimo“ dogma. Veikalas yra ir mirusiems Draugijos nariams minėti maldoje skirta knyga, ir savotiškas Lietuvos provincijai skirtas jėzuitų vienuolijos „liturginis kalendorius“ (nes kalendorinis yra viso veikalo sudarymo principas), gal net su brevijoriaus tradicija susiję skaitiniai apie šventus Draugijos narius. Jie primena ir religinių brolių (aišku, ir vienuolių) tradiciją melstis už savo narius.

³³ „S. Ambrosius. lib. de Ioseph Patriarcha. c. I. Sanctorum vita, caeteris norma vivendi est. S. Isid. Pelus. lib. 4. Ep. 172. Quoniam constat, priscorum hominum praeclara facinora, si crebris usurpentur sermonibus non exiguum parere utilitatem: assidue ipsorum egregie facta, in caetibus et colloquiis in medium proferamus. Multi enim morbi animorum, tam latentes, quam manifesti, hinc medicinam appositam, et convenientem consequuntur“, žr.: Albertas Vijūkas-Kojalavičius, *Pamiątkla krotka*, l. [A¹ v].

³⁴ Užsimindamas apie artėjančią savo paties gyvenimo pabaigą, Kojalavičius pratarmėje rašo: *aby moy szery ku wam, namilszy Brácia affekt, oraz z śmiertelnym tchnieniem nie zniknat: umyślitem na piśmie zostawić to, coby ku nawiekszemu użyt-kowi duchownemu wászemu, służyć mogło. A nie nálaztem nic ku temu końca dziełnie-yszego: iáko przykłády Bráćiey, którzy was w tym S. Zakonie wyprzedziwzy, droge wam do doskonáłości wászemu powołániu wlasney utorowáli („Kad mano nuoširdžios meilės jums jausmai nepražūtų kartu su paskutiniu atodūsiu, sugalvojau užrašęs palikti tai, kas jums galėtų pasitarnauti kuo didesnei dvasinei naudai. Tam tikslui nesugalvojau nieko tinkamesnio, nei brolių, kurie prieš jus šioje vienuo-lijoje jūsų pašaukimui nutiesė kelią į tobulumą, parodyti pavyzdžiai.“)*, žr.: *ibid.*, l. A² r-[A² v].

Tačiau biogramų tekstų lygiu *Trumpas paminėjimas* bene labiausiai siejasi su jėzuitų *summariola vitae*, arba nekrologų, rašytų po Draugijos nario mirties, tekstais. Iš jų ar panašių nesunkiai pasiekiamų atsakingas pareigas ėjusiam Kojalavičiui Draugijos šaltinių, matyt, daugeliu atvejų imta ir informacija.

Šiuos nekrologus įpareigojo rašyti Jėzaus Draugijos regula³⁵: joje randame skyrių *Formula scribendi*, kuriame aptariama, kaip rašyti laiškus ir kitokius raštus Draugijos vyresniesiems, kokiomis progomis, laiko intervalais. 4 straipsnyje nurodyta prievolė namų vyresniesiems ir rektoriams apie mirusį brolių nedelsiant pranešti provincijolui, kad už jį galima būtų melstis³⁶.

Poskyryje *Annuae litterae* aptariama metinių laiškų sudarymo tvarka. Be statistinių ir įvairių kitų duomenų, apie mirusius ordino narius prašoma ir platesnių žinių: „O mirusiųjų reikės raštu pranešti ne vien vardą, pavardę, tėvynę, amžių, padėtį ir Draugijoje vykdytas pareigas, tačiau taip pat paminėti ir dorybes, jei kokiomis ypatingai pasižymėjo: visų pirma, jei jie padarė ką nors verta ypatingos šlovės, kas gali būti patvirtinta pasakojimu apie kokį nors išskirtinį įvykį. Tuomet nereikės vėliau vėl vyksti į atskiras kolegijas ar vietas, jei jose bus atsitikę kas nors verta ypatingo pasakojimo“³⁷.

³⁵ Naudotasi internetine 1616 m. leidimo publikacija: *Regulae Societatis Iesu, auctoritate septimae congregationis generalis auctae, Romae: In Collegio Romano eiusdem Societatis, 1616, [48], 298, [2] p., 8°*. Interneto prieiga: <http://www.uni-mannheim.de/mateo/camenaref/societasjesu.html#sj4>. Žiūrėta 2009-10-09.

³⁶ *Primo quoque tempore ad suum Provinciale scribant Superiores Domorum et Rectores de obitu eorum, qui in suis locis decedunt: Provincialis vero reliquos de sua Provincia admonet, ut quam primum solitis suffragiis, et orationibus eorum animae iuventur: et statim Praepositum Generalem, et vicinos Provinciales certiores reddat, ut simile officium praestare possint*, žr.: *ibid.*, p. 165.

³⁷ *Mortuorum autem non solum nomen, cognomen, patriam, aetatem, statum, et munera in Societate obita perscribi oportebit; verum etiam virtutes, si quas habuerunt eximias, commemorari: in primis vero, si quid ab eis profectum est laude praecipua dignum, quod singularis alicuius facti narratione confirmari possit. Neque deinde necesse erit ad singula Collegia aut loca redire, nisi aliquid in iis contigerit peculiari narratione dignum*, žr.: *ibid.*, p. 171–172.

Tokie raštai turėjo būti rašomi bent dviem egzemplioriais. Daugelis jų išlikę arba į Romą siųstuose egzemplioriuose, arba kaip kolegijų ir kitų jėzuitų namų dokumentai, jų archyvuose kaupti į rinkinius (pvz., išlikę Kražių kolegijos jėzuitų nekrologai (*Summariola vitae nostrorum in Collegio Crozensi defunctorum*, 1665–1732) ir kt.)

Svarbu, kad žinias apie mirusį vienuolį leidus pateikti plačiau, daugelis tokių informacijų vėliau išaugo iki išsamių, literatūriškai vientisų, užbaigtų biografijų – konkretus tekstas dažniausiai priklausė nuo mirusiojo asmenybės ir aprašymo autoriaus intencijų. Dėmesys skiriamas ne tik anketiniams duomenims. Nors svarbu yra jėzuito kelias, nueitas vienuolijoje, ne mažiau svarbios yra „dorybės“ – į jų atminimo įamžinimą orientuojama ir regulos nuostatuose. Šioje sąvokoje telpa visa dvasinė patirtis ir jėzuito gyvenimu parodytas pavyzdys. Galime sakyti, kad cituotuose nurodymuose atsispindi ir visos jėzuitų biografistikos uždaviniai.

Kalbant apie tendencijas Kojalavičiaus rašytose biografijose ir biogramose, aiškėja tam tikra kryptis, vektorius – nuo gyvenimo pavyzdžio ir detalaus biografinio portreto, svarbaus tiek Jėzaus Draugijai ir jos visuotinei reputacijai, tiek jos naujokams (tai matyt, ypač rūpėjo jaunam, uoliai Draugijos praeitimi ir ateitimi besirūpinančiam vienuoliui, branginančiam mokytojų parodytą pavyzdį, kurį jis siekė įamžinti Bartilijaus biografijoje), iki visuotinai Lietuvos valstybei svarbių Bažnyčios asmenybių (visai nebūtinai jėzuitų – veikale *Ivairenybės*). Vėliau, artėjant gyvenimo saulėlydžiui, sukaupta patirtis bei išmintis atveda prie mažo, paprasto žmogaus nužeminto darbo, prie kasdienio šventumo kelio pavyzdžių, surinktų, įamžintų ir mums paliktų paskutiniame veikale (*Trumpas paminėjimas*), kuriame nuskamba ir Kojalavičiaus dvasinio palikimo intonacijų. Čia su pasididžiavimu yra minimi ir lietuviai, tačiau integruotai – kartu su viso pasaulio šventai gyvenusiais paprastais Draugijos nariais.

Apibendrinant galima pažymėti, kad Kojalavičiaus biografinė kūryba įsidėmėtina visų pirma *Lauryno Bartilijaus gyvenimu*, sąsajų

su istoriografija ir jėzuitų vienuolijos tradicija pažymėtu originalumu tiek kalbant apie jos literatūrinę formą, išraišką, tiek apie aprašomuosius asmenis, jų pasirinkimą. Bieka pastebėti, kad Alberto Vijūko-Kojalavičiaus biografinius darbus tarsi papildė ir brolio Kazimiero biografiniai raštai, jo sukurtas kito įdomaus likimo jėzuito, garsaus Europoje, Mikalojaus Lenčickio (arba Lancicijaus, palaidoto gimtame Kojalavičių Kaune 1652 m.), gyvenimas³⁸, laukiantis atidesnio atskiro tyrimo.

Įteikta: 2009-10-09
Priimta: 2009-11-12

³⁸ Kazimieras Vijūkas-Kojalavičius, Bohuslav Balbín, *Zywot w.x. Mikolaia Lancicego abo [Lan]czickiego, Societatis Jesu*, [zpisany przez] Kazimieza [Kiałowicza] y Bogusława Balbina czecha tegoz zakonu kapłanow, Dokonał roku Páńskiego 1652, [Wilno?: Druk. Akad. Soc. Iesu?, XVII?], 74 p., 4° (nurodyta pagal defektuotą egzempliorių VUB – III 17902); idem, *Vita Venerabilis Patris Nicolai Lancicii e Societate Jesu*, compendiosius scripta, primum a R.P. Casimiro Wijuk Kojalowicz Soc. Jesu, ss. theol: doctore; nunc vero curis secundis revisa, denuo conscripta, et claritatis gratia, certis capitibus divisa, ac plus quam dimidia parte aucta, a R.P. Bohuslao Balbino Soc. Jesu sacerdote, cum gratia et privilegio Sac. Caes. Maiest. Pragae: Typis Universitatis Carolo Ferd. in Collegio Soc. Jesu ad S. Clementem, per Joannem Casparum Muxel, 1690.

Mintautas Čiurinskas

ALBERTAS VIJŪKAS-KOJALAVIČIUS
AS BIOGRAPHER

Summary

The subject of the present article are the biographic works by Albertas Vijūkas-Kojalavičius. They were not rated the important part of his oeuvre till now. These works open and end the creative heritage by Kojalavičius, brought out books. The biography of Laurentius Bartilius was printed in Vilnius, in 1645 (*De vita et moribus, R. P. Laurentii Bartilii, e Societate Iesu, liber unicus*) first of all, and the large collection of lives of Jesuit brothers coadjutors appeared at 1673 in the same place (*Pamiętka krotka braciej koadjutorow Societatis Iesu swiętobliwie zmárlych, z roznych teyze Societatis pisarzow zebrana, na dni, całego roku rozłożona, ku zbudowaniu żyjących, do druku podana*) at the end. The place of these texts and of another biographic works in the whole heritage by Kojalavičius is discussing in this article, paying the biggest attention to striking features, problems of genre, relations to the literary tradition and Jesuit literature, and to their peculiarity too.